

Posługa sądowa na rzecz zbawiania dusz. Spotkanie Franciszka z Rotą Rzymską z 31 stycznia 2025 roku

Judicial ministry for the salvation of souls. Meeting of Francis with the Roman
Rota on January 31, 2025

ks. prof. dr hab. Wojciech Góralski

Akademia Mazowiecka w Płocku

<https://orcid.org/0000-0001-6548-4120>

e-mail: w.goralski@mazowiecka.edu.pl

Streszczenie: Autor prezentuje i komentuje przemówienie papieża Franciszka wygłoszone 31 stycznia 2025 roku do Trybunału Roty Rzymskiej z okazji inauguracji nowego roku sądowego. W obecności sędziów (audytorów) rotalnych, obrońców węzła małżeńskiego, promotora sprawiedliwości, adwokatów, biegłych sądowych oraz studentów Studium Rotalnego Ojciec święty ukazał zadania wymienionego Trybunału Apostolskiego w obszarze rozpoznawania i orzekania w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Zwrócił także uwagę na szczególną odpowiedzialność tego organu Kurii Rzymskiej i na konieczność sprawnego prowadzenia przezeń procesów *nullitatis matrimonii*. Podkreślił również znaczenie wprowadzonego przed dekadą procesu skróconego (o nieważność małżeństwa) przed biskupem oraz zaapelował do rządców diecezji o troskę w zakresie należytej formacji i starannego wykonywania swoich zadań przez tych, którzy zostali powołani do posługi w trybunałach diecezjalnych.

Słowa kluczowe: małżeństwo, papież, Rota Rzymska, sędzia, proces skrócony

Abstract: The author presents and comments on the speech of Pope Francis delivered on January 31, 2025 to the Tribunal of the Roman Rota on the occasion of the inauguration of the new judicial year. In the presence of rotal judges (auditors), defenders of the marriage bond, promoter of justice, lawyers, court experts and students of the Rotal Study, the Holy Father presented the tasks of the above-mentioned Apostolic Tribunal, i.e. in the area of recognizing and adjudicating in cases of declaring the invalidity of marriage. He also drew attention to the special responsibility of this body of the Roman Curia and the need to conduct its processes *nullitatis matrimonii* efficiently. He also emphasized the importance of the shortened process (for the invalidity of marriage) before the bishop, introduced a decade ago, and appealed to the diocesan administrators to ensure

the proper formation and careful performance of their tasks by those called to serve in diocesan tribunals.

Keywords: marriage, pope, Roman Rota, judge, shortened process

Treść: Wstęp. 1. Znaczenie posługi sądowniczej w zakresie rozpoznawania ważności/nieważności małżeństwa. 2. Znaczenie procesu skróconego. 3. Posługa sądownicza poszukiwaniem prawdy o małżeństwie. Podsumowanie.

Wstęp

Ścisłe powiązanie roli i zadań Roty Rzymskiej z urzędem Biskupa Rzymskiego sprawiło, że poczynając od 1909 roku, a więc po restytuowaniu i odnowieniu wymienionego Trybunału, w dniu inauguracji poszczególnych lat sądowych, po Mszy św. o Duchu Świętym oraz po złożeniu przysięgi przez prałatów-audytorów ma miejsce audiencja papieska (z wyjątkiem lat: 1943, 1948, 1950-1958, 1962, 1964 i 1985)¹. Do roku 1927 brak jednak jakichkolwiek śladów przemówień papieskich, z pewnością wówczas wygłaszanych. Teksty owych alokucji aż do pontyfikatu Piusa XII nie były publikowane: ani w *Acta Apostolicae Sedes* ani nawet w *L'Osservatore Romano*; nie zachowały się też ich kopie w Archiwum Roty Rzymskiej czy w Archiwum Watykańskim. Tekstami przemówień papieskich kierowanych do uczestników wspomnianych audiencji – początkowo tylko prałatów-audytorów, następnie zaś także pozostałych urzędników Trybunału oraz jego adwokatów i studentów Studium Rotalnego – dysponujemy poczynając od roku 1939.

Jakkolwiek doroczne przemówienia papieskie wygłaszane podczas inauguracji roku sądowego Roty Rzymskiej są bezpośrednio kierowane do prałatów-audytorów oraz pozostałych pracowników tego Trybunału Apostolskiego, to jednak intencją papieży, często zresztą

¹ Por. W. GÓRALSKI, *Rola i znaczenie oraz zadania Roty Rzymskiej w świetle przemówień papieskich wygłoszonych do tego Trybunału w latach 1939-2007*, *Ius Matrimoniale* 13 (19) 2008, s. 43.

wyrażaną przez nich samych, jest zainteresowanie tymi alokucjami wszystkich uczestniczących w posłudze sądowniczej Kościoła².

W dniu 31 stycznia 2025 roku papież Franciszek, przyjmując na audiencji w Sali Klementyńskiej Domu Papieskiego audytorów Roty Rzymskiej i pozostałych urzędników tego Trybunału, odbył z nimi swoje kolejne spotkanie; swoją alokucję poświęcił posłudze sądowniczej jako mającej swoje odniesienie do *salus animarum*³.

Alokucję papieską poprzedziło wystąpienie Dziekana Roty Rzymskiej.

1. Przemówienie Dziekana Roty Rzymskiej

Na początku audiencji okolicznościowe przemówienie wygłosił bp Aleksander Arellano Cedillo, dziekan Trybunału Roty Rzymskiej. Mówca wyraził przekonanie, że Rota Rzymska ma świadomość konieczności udzielania odpowiedzi na wyzwania teraźniejszości i przyszłości. Dodał, że wymiar sprawiedliwości pragnie być znakiem pozwalającym na nowo odkryć nadzieję, odnowić ją i zasiać w spustoszeniach naszych czasów i naszego świata.

Rotę Rzymską porównał do „skrawka płaszcza” Kościoła, pod którego dotykem, poprzez wymierzanie sprawiedliwości, zranieni ludzie mogą znaleźć pokój. „Czujemy się bezpośrednio obciążeni wyzwaniami teraźniejszości i przyszłości, stwierdził hiszpański sędzia, a nasza troska nie ogranicza się do konkretnego obszaru powierzono nam jako *munus iudicandi*, ale uczestniczy w harmonii z tymi samymi uderzeniami, które biją w sercu Kościoła”⁴.

² Por. U. NAVARRETE, *Introduzione*, w: F. CATOZZELLA, G. ERLEBACH (red.), *Le allocuzioni dei Sommi Pontefici alla Rota Romana (1939-2023)*, Città del Vaticano 2023, s. 7.

³ Por. *Papa Francesco alla Rota Romana*, *L'Osservatore Romano*, 31 gennaio 2025, s. 1 i 3.

⁴ *Tamże*, s. 3: „Ci sentiamo direttamente interpellati dalle sfide del presente e del futuro e la nostra preoccupazione e cura non si esauriscono nell’ambito specifico del *munus iudicandi* affidatoci, ma partecipano in sintonia con gli stessi battiti, che palpitano nel cuore della Chiesa”.

Następnie dziekan zwrócił uwagę, że działalność sądowa prowadzona w *Palazzo della Cancelleria* (siedziba Trybunału) nabiera nowego światła na Rok Świąty – zgodnie z pragnieniem pracujących tam osób, aby mogły być siewcami nadziei dla wszystkich zranionych rodzin, będących z dala od Kościoła lub przeżywających trudności, które to rodziny utraciły nadzieję na sprawiedliwość, miłosierdzie w miłość Boga, który wskrzesza człowieka, przywracając mu godność. „Podobnie jak dobry samarytanin, dodał Arellano Cedillo, Rota bierze odpowiedzialność za życie człowieka, stając się hotelem dla tych, którzy stracili nadzieję, schronieniem dla zmęczonych wędrujących w poszukiwaniu odpowiedzi na pragnienie sprawiedliwości, szpitalem dla tych, którzy chcą uleczyć rany życia, wreszcie domem dla tych, którzy potrzebują przyjęcia i wysłuchania, w ciągłym poszukiwaniu ukierunkowania wszystkich na wizję przyszłych dóbr”⁵; dodał, że jak kraj płaszcza Kościoła, którego dotyka, za pośrednictwem wymiaru sprawiedliwości zranione osoby mogą znaleźć pokój.

2. Alokucja Franciszka

Po podziękowaniu Dziekanowi i wszystkim pozostałym osobom sprawującym posługę w Rocie Rzymskiej, Ojciec święty nawiązał do dziesiątej rocznicy ogłoszenia przezeń motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* i motu proprio *Mitis et Misericors Iesus*, przez które to dokumenty dokonał reformy procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Pragnąc przypomnieć jej ducha podkreślił, że chodziło o konieczność zmodyfikowania tegoż procesu (jego większej przystępności i szybkości) postulowaną przez uczestników Zgromadzenia Nadzwyczajnego Synodu Biskupów w 2014 roku; ojcowie synodalni wyrażali w ten sposób pilną potrzebę dokończenia zmiany

⁵ *Tamże*: „Come il buon samaritano, la Rota rinnova il proprio impegno a farsi carico della vita dell'uomo divenendo albergo per chi ha perso la speranza, riparo alla stanchezza di chi vaga cercando una risposta al desiderio di giustizia, ospedale per chi vuole sanare le ferite della vita, dimora, infine, per chi ha bisogno di essere accolto ed ascoltato, nella continua ricerca di orientare tutti alla visione dei beni futuri”.

duszpasterskiej struktur, postulowanej już w Adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium* z 2013 roku (n. 27). Było czymś stosownym, by owa zmiana objęła również wymiar sprawiedliwości, tak by odpowiadała w korzystniejszy sposób tym, którzy zwracają się do Kościoła, by „rzucić światło” na ich własną sytuację małżeńską⁶.

Franciszek stwierdza następnie, że chciał, aby w centrum reformy znajdował się biskup diecezjalny. „Do niego w rzeczywistości należy odpowiedzialność za wymiar sprawiedliwości w diecezji, zarówno jako gwarant dostępności trybunałów i czuwania nad nimi, jak i sędzia, który osobiście powinien decydować w przypadkach, w których nieważność małżeństwa wydaje się oczywista, czyli na drodze procesu skróconego jako wyrazu troski o zbawienie dusz”⁷.

Papież dodaje, że właśnie dlatego usilnie zalecał włączenie aktywności trybunałów do sfery duszpasterstwa diecezjalnego, zobowiązując biskupów do zapewnienia wiernym informacji o istnieniu procesu jako możliwej pomocy w sytuacji potrzeby, w której się znajdują. Napawa niekiedy smutkiem, podkreślił, świadomość, że wierni nie wiedzą o istnieniu tej drogi. Poza tym, jest czymś ważnym, by była zagwarantowana bezpłatność procedur, ponieważ „Kościół ukazuje bezpłatną miłość Chrystusa, przez którą wszyscy jesteśmy zbawieni”⁸.

W szczególności, kontynuuje Franciszek, gorliwość biskupa urzeczywistnia się poprzez gwarantowanie przez prawo ustanowienia we własnej diecezji trybunału, wyposażonego w osoby – duchownych i świeckich – dobrze uformowane i odpowiednie do tej funkcji, a także poprzez upewnienie się, że wykonują swoją pracę ze sprawiedliwością

⁶ Por. FRANCESCO, *Allocuzione alla Rota Romana del 23.1.2015*, AAS 107 (2015), s. 183.

⁷ *Papa Francesco alla Rota Romana...*, s. 1: „A lui infatti spetta la responsabilità di amministrare la giustizia nella Diocesi, sia come garante della vicinanza dei tribunali e della vigilanza su di essi, sia come giudice che deve decidere *personaliter* nei casi in cui la nullità risulta manifesta, ossia mediante il *processus brevior* quale espressione della sollecitudine per la *salus animarum*”.

⁸ Przywołano tutaj *Criteria fundamentalia* (n. 6) motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*.

i starannością. Wkład w formację takich pracowników, w zakresie naukowym, ludzkim i duchowym, zawsze przynosi korzyść wiernym, którzy mają prawo do uważnego rozważenia próśb, również wówczas, gdy powinni otrzymać odpowiedź negatywną.

Reformą, stwierdza Franciszek odwołując się do Wstępu motu proprio *Mitis Iudex*, kierowała i powinna kierować w swojej aplikacji troska o zbawienie dusz. Skłania ku temu zmartwienie i nadzieja tylu wiernych, którzy poszukują jasności, gdy chodzi o prawdę dotyczącą ich statusu osobowego, a w konsekwencji o możliwość pełnego uczestnictwa w życiu sakramentalnym. Dla wielu, którzy przeżyli nieszczęśliwe doświadczenie małżeńskie, zweryfikowanie – ważności lub nie – małżeństwa, stanowi znaczącą możliwość; osoby takie powinny być wspierane bardzo życzliwie w odbywaniu tej drogi⁹.

Przepisy ustanawiające procedury, stwierdza Franciszek, muszą gwarantować pewne podstawowe prawa i zasady, a mianowicie prawo do obrony i domniemanie ważności małżeństwa. Celem procesu nie jest „niepotrzebne komplikowanie życia wiernych, a tym bardziej zastraszanie ich „kłótliwości”, lecz jedynie oddanie posługi prawdzie”¹⁰.

Przychodzi mi na myśl to, stwierdza Franciszek, co powiedział św. Paweł VI po zakończeniu reformy przeprowadzonej w związku z małżeństwami w motu proprio *Causas matrimoniales*. Zauważył mianowicie, „jak uproszczenia (...) wprowadzone w postępowaniu w sprawach małżeńskich mają na celu uczynienie tego zadania łatwiejszym, a przez to bardziej duszpasterskim, bez uszczerbku dla kryteriów prawdy i sprawiedliwości, którym proces powinien rzetelnie odpowiadać, ufając, że odpowiedzialność i mądrość pasterzy są zaangażowane religijnie i bardziej zobowiązujące”¹¹.

⁹ Por. FRANCESCO, *Allocuzione alla Rota Romana del 12.3.2016*, AAS 108 (2016), s. 239.

¹⁰ Por. BENEDETTO XVI, *Allocuzione alla Rota Romana del 28.1.2006*, AAS 98 (2006), s. 780: „Il suo scopo costitutivo non è quindi di complicare inutilmente la vita ai fedeli né tanto meno di esacerbare la litigiosità, ma solo di rendere un servizio alla verità”.

¹¹ PAOLO VI, *Allocuzione alla Rota Romana del 30.1.1975*, s. 291: „Egli osservava come nelle semplificazioni (...) introdotte nella trattazione delle cause matrimoniali

Również niedawna reforma, zauważa następca Benedykta XVI, nie chciała faworyzowania nieważności małżeństw, lecz zmierzała do przyspieszenia procesów oraz ich właściwego uproszczenia tak, aby „serca wiernych, którzy oczekują na wydanie osądu, nie były zbyt długo zniewolone przez mroki wątpliwości z powodu opóźnień w wydaniu wyroku”¹². Franciszek dodał, że dla uniknięcia, by z powodu zbyt skomplikowanych procedur nie weryfikowało się powiedzenie *summum ius summa iniuria* (Cicerone, *De Officiis* I, 10, 33), zniósł konieczność dwóch wyroków zgodnych i zdecydował o szybszym prowadzeniu spraw, w których dostrzega się oczywistą nieważność, mając na uwadze dobro wiernych i pragnąc przynieść pokój w ich sumieniach. Franciszek wyraził przy tym przekonanie, że reforma ta w silniejszy sposób skłoni roztropność sędziów w aplikowaniu norm¹³. Wymaga to dwóch wielkich cnót: roztropności i sprawiedliwości, które powinny być ukształtowane przez miłość. Jest to wewnętrzne powiązanie między roztropnością i sprawiedliwością, ponieważ wykonywanie roztropności prawa sprzyja poznaniu tego, co jest sprawiedliwe w konkretnym przypadku¹⁴.

si voglia rendere tale esercizio più agevole, e perciò più pastorale, senza che ciò abbia da recare pregiudizio ai criteri di verità e di giustizia, ai quali un processo deve onestamente attenersi, nella fiducia che la responsabilità e la sapienza dei Pastori vi siano religiosamente e più direttamente impegnate”.

¹² Por. FRANCISZEK, *List apostolski motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”*, reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa. *List apostolski motu proprio „Mitis et misericors Iesus”*, reformujący kanony Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich dotyczące spraw o orzeczenie nieważności (tekst łacińsko-polski), Tarnów 2015, s. 9-10 (Premio).

¹³ Por. FRANCISZEK, *List apostolski motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”*..., s. 11: „Infatti, per evitare che, a causa di procedure troppo complesse, si verifici il detto *summum ius summa iniuria* (Cicerone, *De Officiis* I, 10, 33), ho soppresso la necessità della doppia sentenza conforme”.

¹⁴ Franciszek przywołał tutaj (ogólnie) fragment własnego przemówienia do Roty Rzymskiej z 25 stycznia 2024 roku, który brzmi: „Discernimento del giudice richiede due grandi virtù: la prudenza e la giustizia [podkreślenie – W.G.], che devono essere informate dalla carità. C’è un’intima connessione tra prudenza e giustizia, poiché l’esercizio della *prudencia iuris* è mira alla conoscenza di ciò che è giusto nel caso concreto. Una prudenza dunque che non riguarda una decisione discrezionale, bensì

Każdy uczestnik procesu, stwierdza Mówca, zbliża się do rzeczywistości małżeńskiej i rodzinnej ze czcią, ponieważ rodzina jest żywym odbiciem wspólnoty miłości, którą jest Bóg-Trójca¹⁵. Poza tym małżonkowie, zjednoczeni w małżeństwie, otrzymali dar nierozzerwalności, który nie jest celem do osiągnięcia z ich wysiłkiem, ani tym mniej obietnicą Boga, którego wierność czyni możliwym tę istotę ludzką. Papież zauważa jednocześnie, że posługa sędziów rotalnych dotycząca rozpoznawania istnienia lub nieważnego małżeństwa jest służbą na rzecz *salus animarum*, pozwalając wiernym poznać i zaakceptować prawdę dotyczącą własnej rzeczywistości osobowej. Tak naprawdę, wszelki wyrok sprawiedliwy o ważności albo nieważności małżeństwa jest wkładem do kultury nierozzerwalności zarówno w Kościele, jak i w świecie¹⁶.

W zakończeniu swojej alokucji papież Franciszek zwraca się do audytorów rotalnych stwierdzając, że Kościół powierza im zadanie o wielkiej odpowiedzialności, lecz najpierw „wielkiego piękna”: wspierania w oczyszczaniu i podejmowaniu na nowo relacji międzyosobowych. Kontekst jubileuszu, w którym się znajdujemy – zauważa – napawa nadzieją waszą pracę, „nadzieją, która nie zawodzi” (Rz 5,5).

Zapewnienie Franciszka o modlitwie za wszystkich zgromadzonych, „pielgrzymów nadziei” i wyprasaniu im łask oraz życzenia

un atto dichiarativo sull'esistenza o meno del bene del matrimonio; pertanto, una prudenza giuridica che, per essere veramente pastorale, dev'essere giusta. Il discernimento giusto implica un atto di carità pastorale, anche quando la sentenza fosse negativa. E anche un rischio”. AAS 96 (2024), s. 241; Por. W. GÓRALSKI, *O właściwe rozpoznawanie w procesach małżeńskich. Spotkanie Franciszka z Rotą Rzymską z 24 stycznia 2024 roku*, Roczniki Nauk Prawnych 34 (2024) nr 3, s. 98. 93-100

¹⁵ Ojciec święty powołał tutaj swoją Adhortację apostolską *Amoris laetitia* z 18.3.2016 roku: FRANCESCO, „*Amoris laetitia*”. *Esortazione apostolica sull'amore nella famiglia*, Città del Vaticano – Cinisello Balsamo 2016. Tekst polski: OJCIEC ŚWIĘTY FRANCISZEK, *Posynodalna Adhortacja Apostolska „Amoris laetitia” o miłości w rodzinie*, Kraków 2016, s. 11.

¹⁶ Powołano tutaj przemówienie Jana Pawła II do Roty Rzymskiej z 28 stycznia 2002 roku, AAS 94 (2002), n. 732 („Ogni sentenza giusta di validità o nullità del matrimonio è un appoto alla ultura dell'indissolubilità sia nella Chiesa che nel mondo”).

radosnego nawrócenia i światła w towarzystwie wiernym zmierzającym do Chrystusa, Sędziego łagodnego i miłosiernego kończy doroczne spotkanie Ojca świętego z jego Trybunałem¹⁷.

Podsumowanie

Kolejne, już dwunaste spotkanie papieża Franciszka z Rotą Rzymską, wpisujące się w długi już ciąg tego rodzaju audiencji, stanowi niewątpliwie doniosłe wydarzenie, w którym alokucja papieska, będąca formą wykonywania zwyczajnego magisterium Biskupa Rzymu¹⁸, budzi żywe zainteresowanie nie tylko audytorów rotalnych i ich współpracowników, lecz również szeroką rzeszę tych, którym przypadło w udziale wymierzanie sprawiedliwości w Kościołach partykularnych.

Tematyka poruszona przez Ojca świętego w dniu 31 stycznia 2025 roku okazała się bardzo znacząca, w szczególności, gdy chodzi o troskę biskupa diecezjalnego o efektywne funkcjonowanie własnego Trybunału. Aktywność ta, podkreślił Franciszek, powinna wyrażać się w zaangażowaniu pasterza diecezji nie tylko w procesie skróconym *coram Episcopo*, lecz także w całokształcie funkcjonowania Sądu biskupiego: bliski kontakt pierwszego Sędziego w diecezji z jego Trybunałem jest tutaj nieodzowny.

References

Źródła

ARELLANO CEDILLO A., *Presentazione*, w: F. CATOZZELLA, G. ERLEBACH (red.), *Le allocuzioni dei Sommi Pontefici alla Rota Romana (1939-2023)*, Città del Vaticano 2023, s. 5-6.

BENEDETTO XVI, *Allocuzione alla Rota Romana del 28.1.2006*, AAS 98 (2006), s. 35-138.

FRANCESCO, *Allocuzione alla Rota Romana del 23.1.2015*, AAS 107 (2015), s. 182-185.

FRANCESCO, *Allocuzione alla Rota Romana del 12.3.2016*, AAS 108 (2016), s. 136-139.

¹⁷ Por. *Papa Francesco alla Rota Romana...*, s. 3.

¹⁸ Por. A. ARELLANO CEDILLO, *Presentazione*, w: F. CATOZZELLA, G. ERLEBACH (red.), *Le allocuzioni dei Sommi Pontefici alla Rota Romana (1939-2023)*, Città del Vaticano 2023, s. 5.

- FRANCESCO, *Allocuzione alla Rota Romana del AAS 96* (2024), s. 239-242.
- FRANCESCO, „*Amoris laetitia*”. *Esortazione apostolica sull’amore nella famiglia*, Città del Vaticano-Cinisello Balsamo 2016. Tekst polski: OJCIEC ŚWIĘTY FRANCISZEK, *Posynodalna Adhortacja Apostolska „Amoris laetitia” o miłości w rodzinie*, Kraków 2016.
- PAOLO VI, *Allocuzione alla Rota Romana del 30.1.1975*, AAS 67 (1975), s. 179-183.
- Papa Francesco *alla Rota Romana*, *L’Osservatore Romano*, 31 gennaio 2025, s. 1 i 3.
- FRANCISZEK, *List apostolski motu proprio „Mitis Iudex Dominus Iesus”, reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa. List apostolski motu proprio „Mitis et misericors Iesus”, reformujący kanony Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich dotyczące spraw o orzeczenie nieważności (tekst łacińsko-polski)*, Tarnów 2015.

Literatura

- GÓRALSKI W., *O właściwe rozpoznawanie w procesach małżeńskich. Spotkanie Franciszka z Rotą Rzymską z 24 stycznia 2024 roku*, *Roczniki Nauk Prawnych* 34 (2024) nr 3, s. 93-100.
- GÓRALSKI W., *Rola i znaczenie oraz zadania Roty Rzymskiej w świetle przemówień papieskich wygłoszonych do tego Trybunału w latach 1939-2007*, *Ius Matrimoniale* 13 (19) 2008, s. 43-78.
- NAVARRETE U., *Introduzione*, w: F. CATOZZELLA, G. ERLEBACH (red.), *Le allocuzioni dei Sommi Pontefici alla Rota Romana (1939-2023)*, Città del Vaticano 2023, s. 7-13.

Nota o autorze

Wojciech Góralski – prezbiter diecezji płockiej, profesor zwyczajny nauk prawnych, emerytowany profesor UKSW, aktualnie profesor Akademii Mazowieckiej w Płocku, sędzia w Sądzie Biskupim w Płocku, wiceprzewodniczący Stowarzyszenia Kanonistów Polskich.